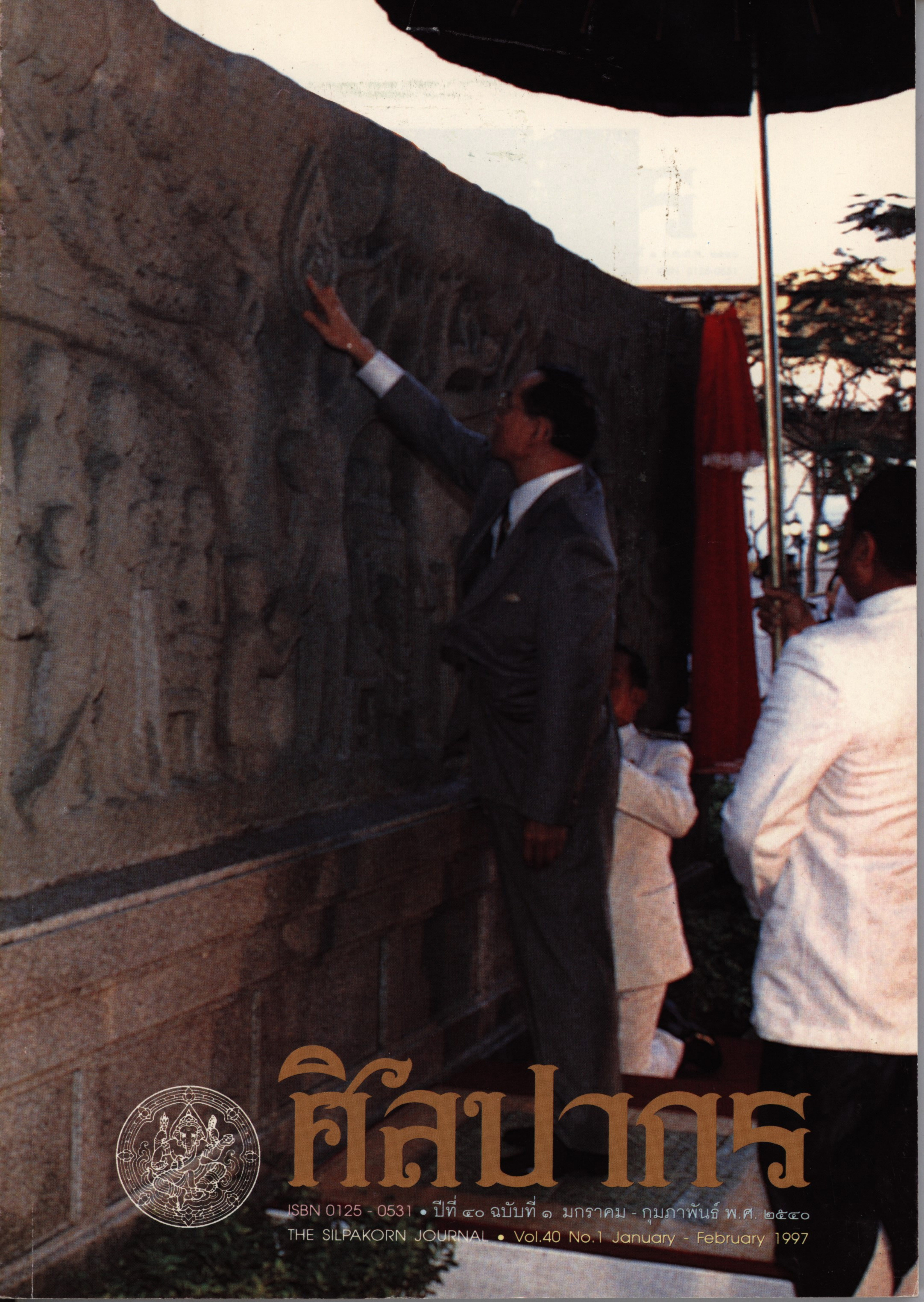

ศิลปากร

ISBN 0125 - 0531 • ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๑ มกราคม - กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๐
THE SILPAKORN JOURNAL • Vol.40 No.1 January - February 1997

สารบัญ

๕ วิธีเปิดอุทยานเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

๓๐ การดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

๓๘ ปราสาทเมืองต่ำ ศาสนสถานไศวนิกาย

๕๖ จารึกพระพิมพ์ดินเผาศรีสัชนาลัย

๖๐ พระพิมพ์สมัยเมืองพุกามแบบพระเจ้าอนิรุทธ

๗๐ การพัฒนาหอสมุดแห่งชาติในยุคปัจจุบัน

๘๐ ความเป็นมาของกาชาดสากล

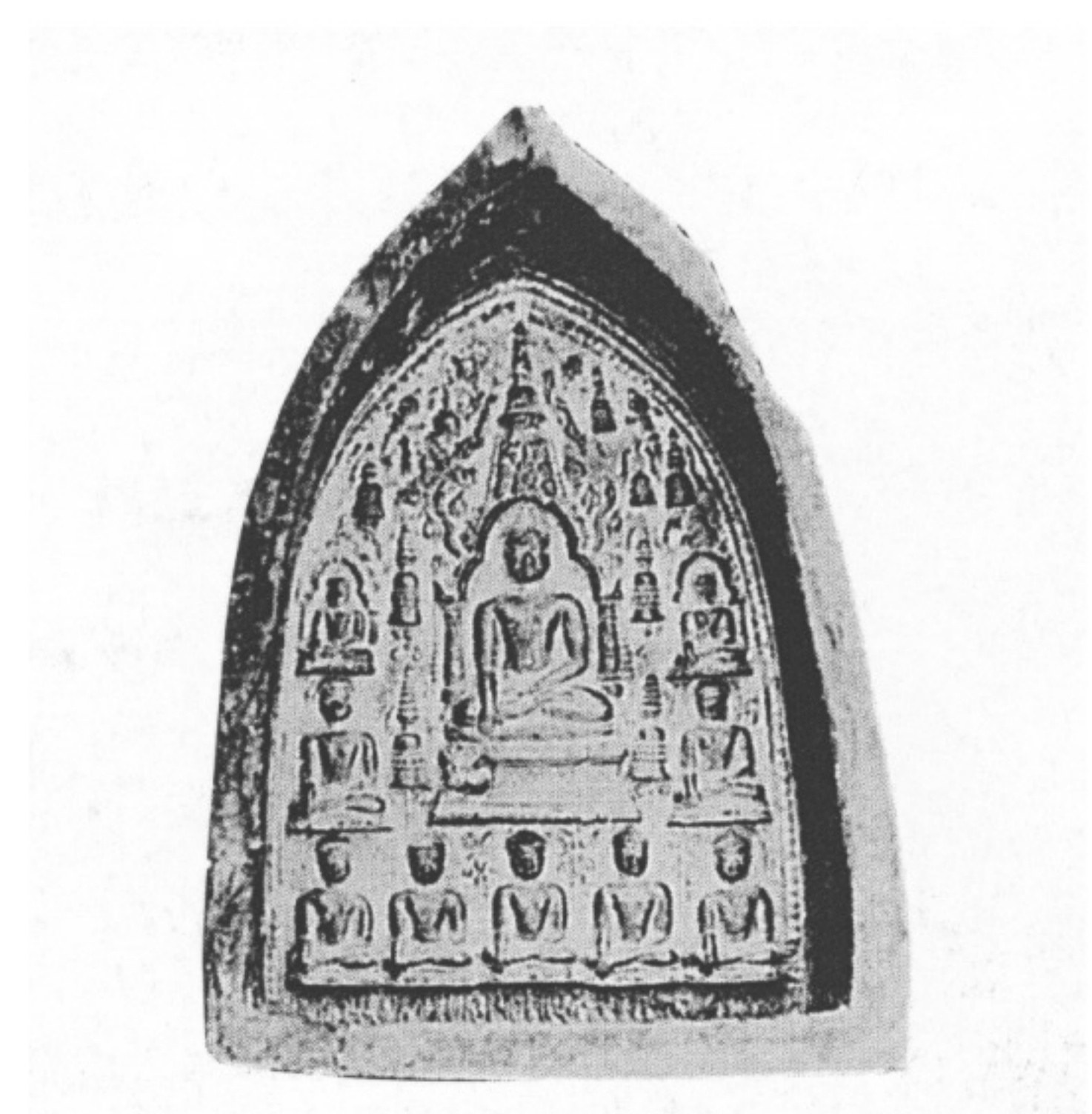
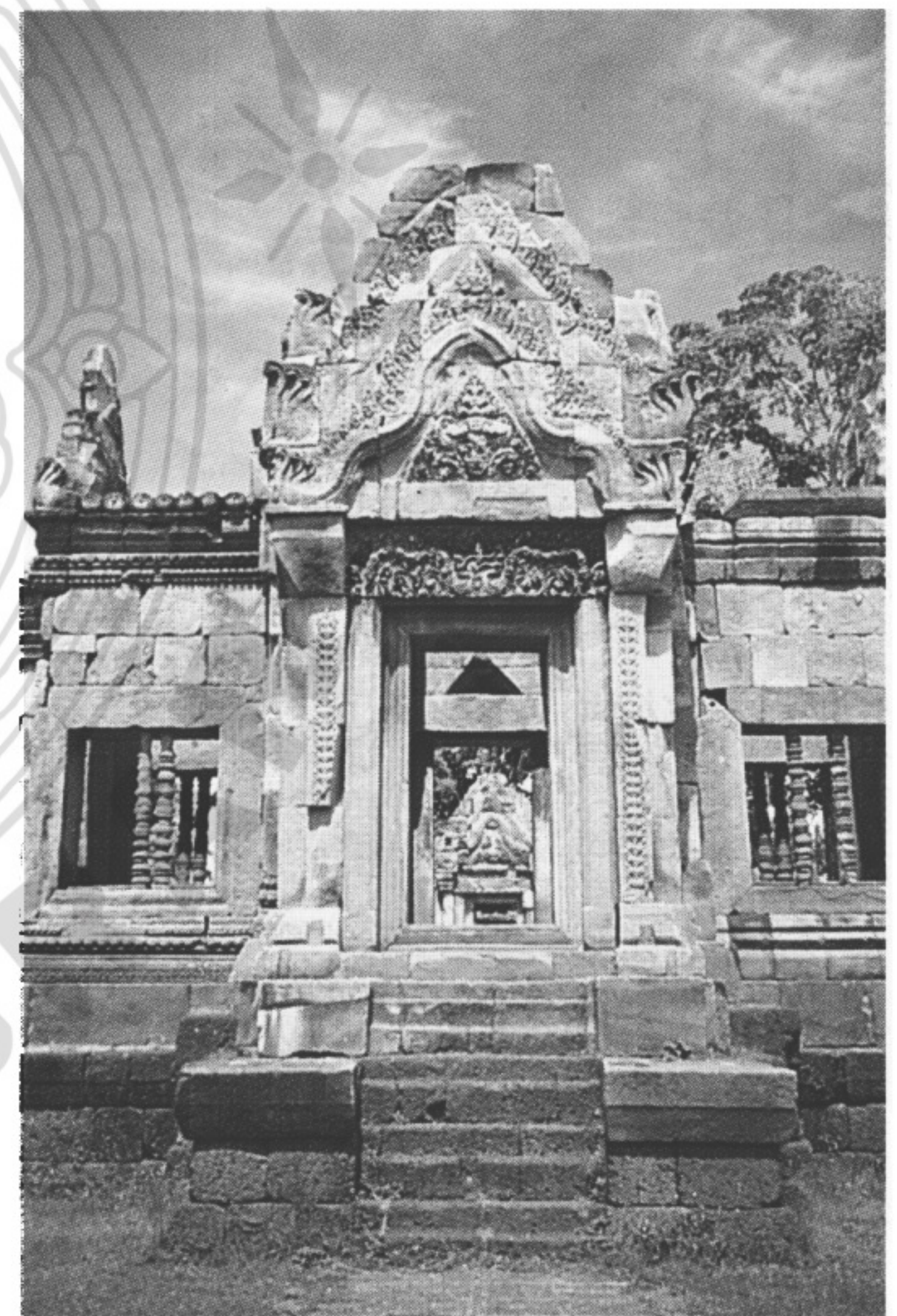
และสภากาชาดไทย ในสมัย ร.๖

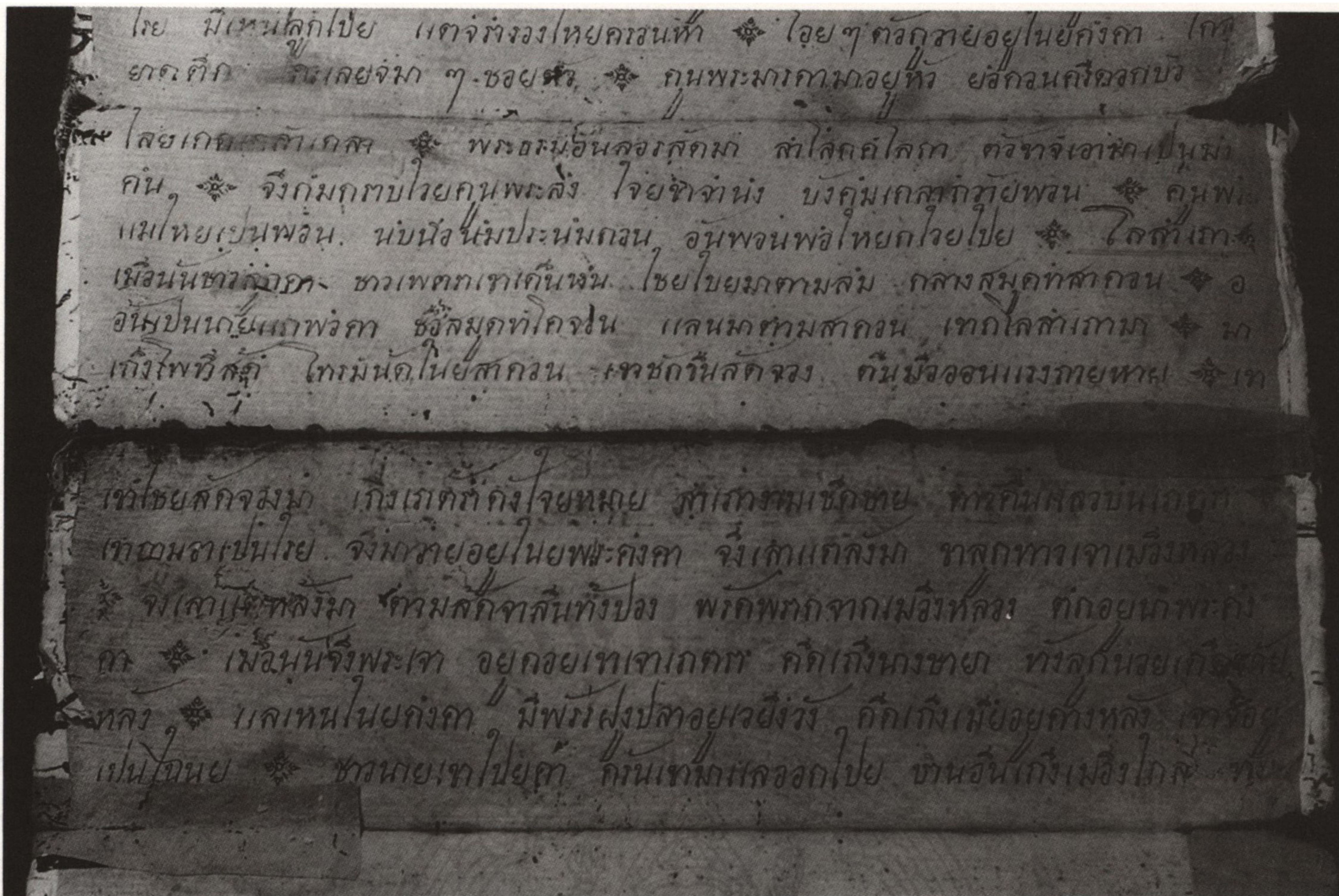
๙๐ เตาเครื่องเคลือบดินเผาแบบโบราณ

๑๐๐ ลูกขี้ไก่เมืองจันทบุรี

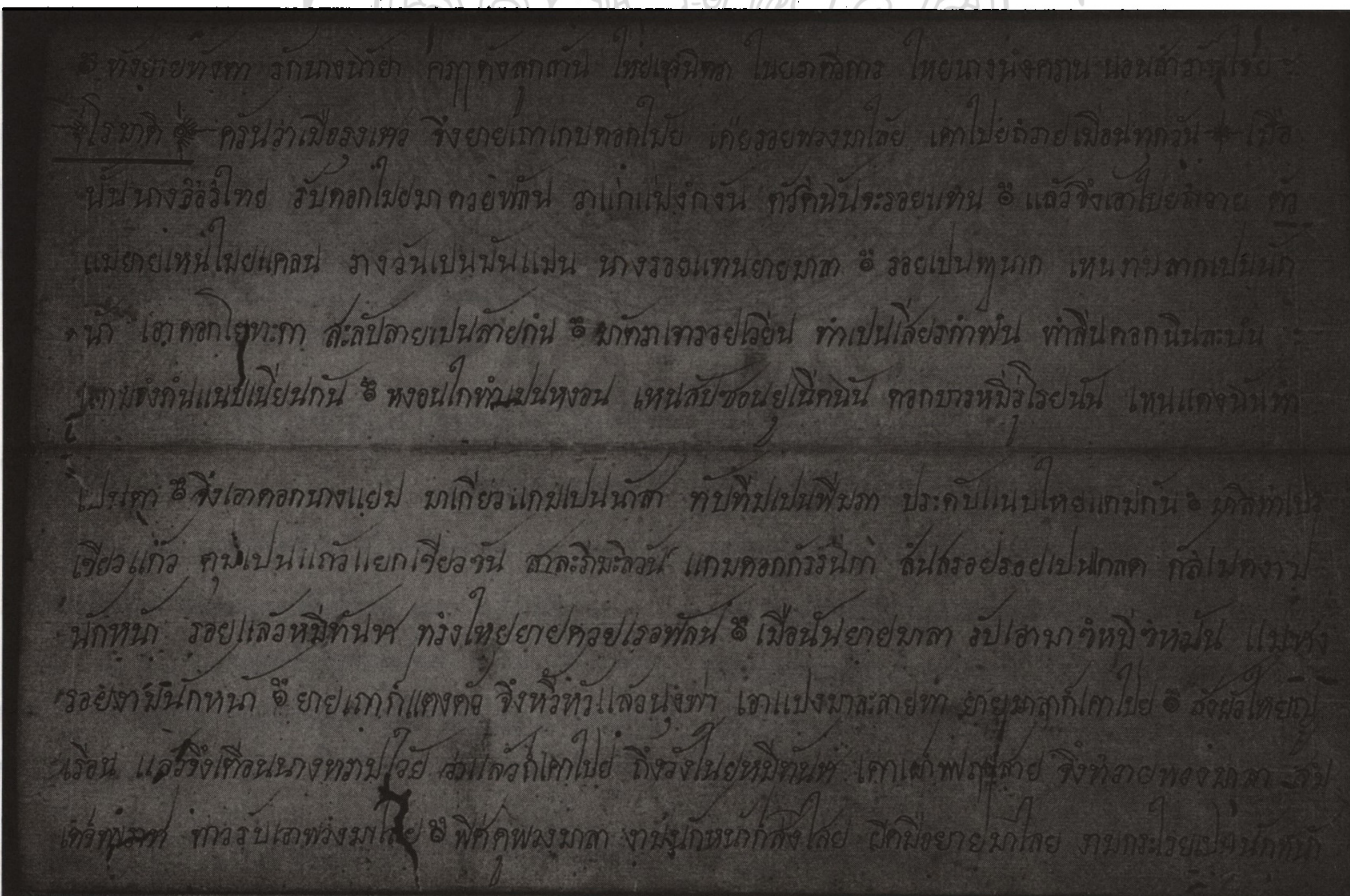
๑๐๖ ถ้ามมา-ตอบไป

๑๐๘ ศิลปิน...ศิลปินกร

- ภาพย้านี่ ๑๑ เรียกว่า ยานี่ เอวัง ได้สำเนา โรมาดิ ฯลฯ
จากหนังสือสมุดไทยขาว เรื่อง พระมดลย์ เลขที่ ๕๓๘ หน้าคั่นที่ ๓๖-๓๗

- ภาพย้านี่ ๑๑ เรียกว่า ยานี่ เอวัง ได้สำเนา โรมาดิ ฯลฯ
จากหนังสือสมุดไทยขาว เรื่อง สุวรรณกุมาร เลขที่ ๕๓๖ หน้าปลายที่ ๓๗-๓๘

วรรณกรรมกลอนสวด

พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ
หอสมุดแห่งชาติ

วรรณกรรมกลอนสวดหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กาพย์กลอนสวด” เป็นชื่อเรียกลักษณะคำประพันธ์ประเภทหนึ่งที่ใช้ในการแต่งวรรณคดี หรือวรรณกรรมในสมัยโบราณซึ่งจัดบันทึกไว้ในเอกสารโบราณ เก็บรักษา ณ ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร มีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๗๗๔ รายการ แยกเป็นหนังสือสมุดไทย ๗๑๙ เล่ม สมุดฝรั่ง ๔๓ เล่ม และกระดาษฝรั่ง ๑๑ ฉบับ

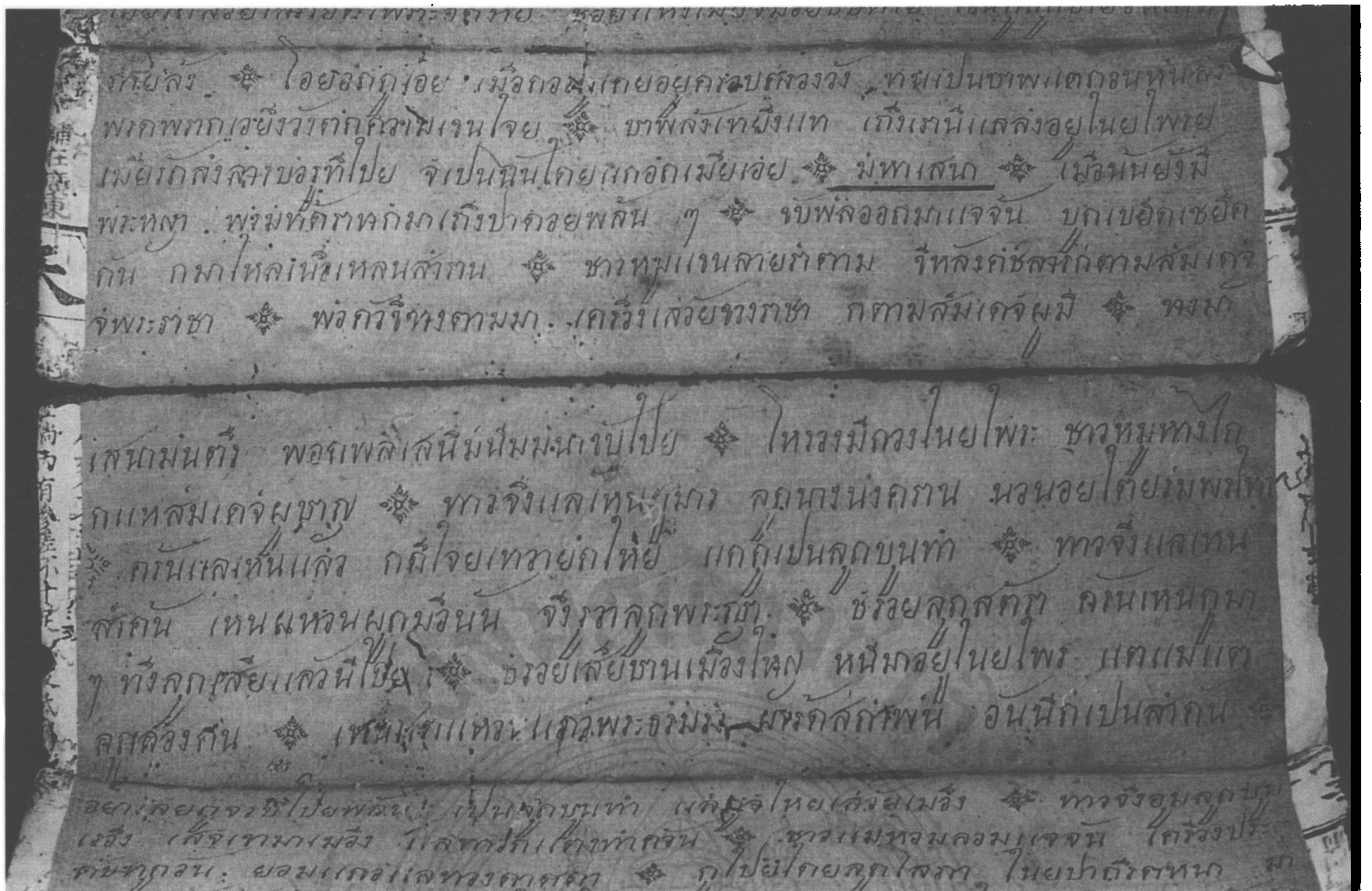
คำว่า กาพย์กลอนสวด มาจากคำสองคำ คือ คำว่า กาพย์ หมายถึง คำเรียกชื่อลักษณะคำประพันธ์หลัก ๓ ชนิด ที่ใช้แต่งวรรณกรรมประเภทนี้โดยไม่มีข้อกำหนดแน่นอนตายตัวว่าจะใช้กาพย์ชนิดใด เมื่อไร คงใช้สลับกันไปตามความพอใจของผู้แต่งอันได้แก่ กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉก ๑๖ และกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ จึงเป็นที่มาของชื่อเรียกวรรณกรรมชนิดนี้ได้อีกอย่างหนึ่งว่า วรรณกรรมคำกาพย์ ในเอกสารโบราณ ซึ่งเป็นต้นฉบับตัวเขียน อาจปรากฏชื่อเรียกกาพย์ชนิดเดียวกันในชื่ออื่นๆ อีกดังนี้

- กาพย์ยานี ๑๑ เรียกว่า ยานี เอวัง โล้สำเภา โรมาติ ฯลฯ ดังตัวอย่าง
- กาพย์ฉก ๑๖ เรียกว่า ฉกโลมกัน ฉกนางนอง พากย์ มหาเสนา ดังตัวอย่าง
- กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ เรียกว่า ๒๘ (ตามจำนวนคำ) พิลाप โรทรติ เป็นต้น ดังตัวอย่าง

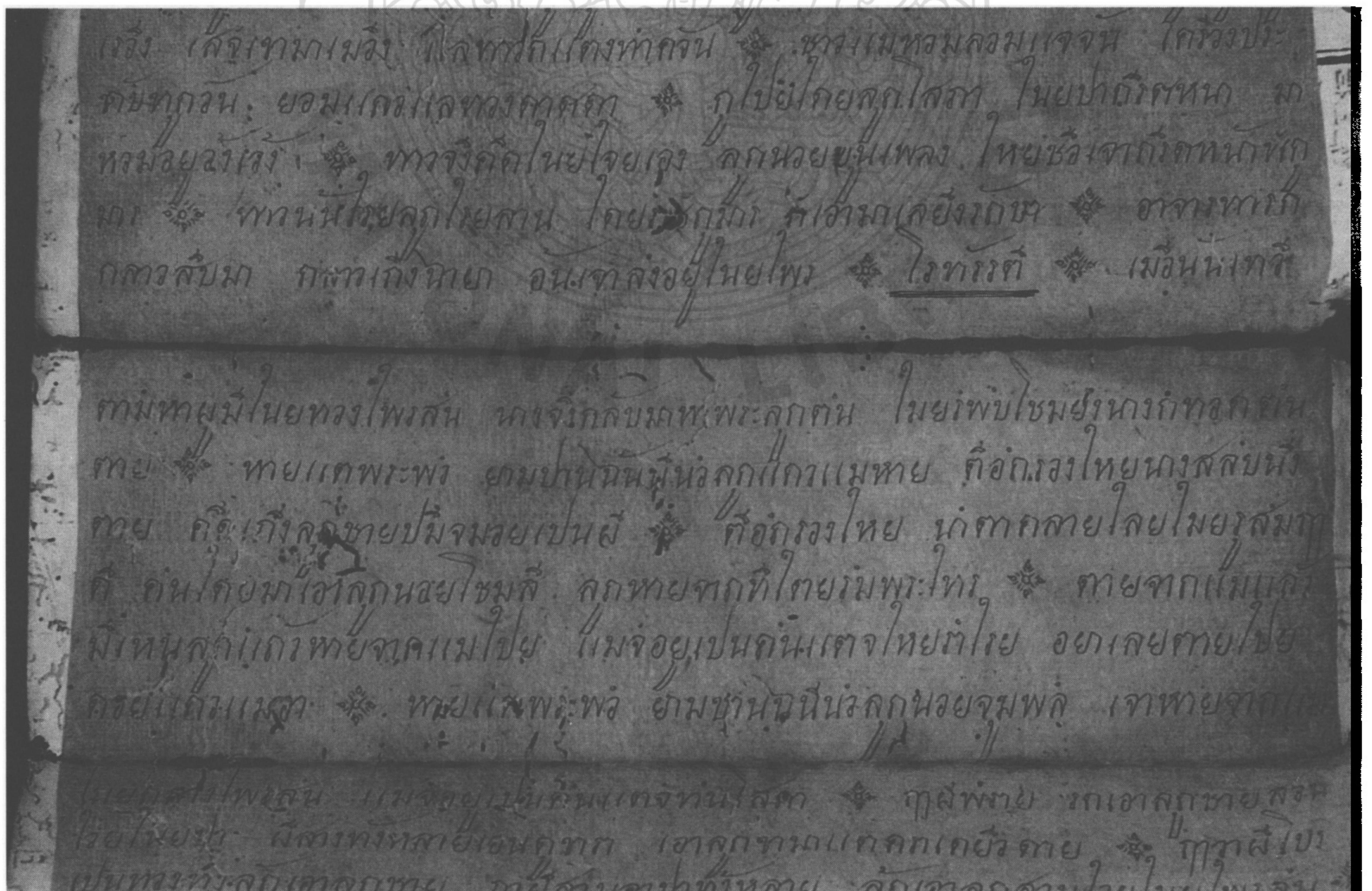
ชื่อต่างๆ เหล่านี้บางครั้งจะพบน้อยมากคือปรากฏในวรรณกรรมเพียงเรื่องเดียว การมีชื่อเรียกต่างๆ ดังกล่าว สันนิษฐานได้ว่าน่าจะใช้เพื่อบอกบทแก่

ผู้อ่านการอ่านสวดให้ได้ทั้งทำนอง และลีลาในการอ่านที่แตกต่างกัน และเหมาะสมตามเนื้อหาและอารมณ์ของเรื่องในแต่ละตอน

คำว่า กลอนสวด หมายถึง คำประพันธ์ที่มีประโยชน์ใช้สอยในการอ่านสวดมาแต่โบราณ ซึ่งน่าจะได้แบบอย่างมาจากประเพณีการเทศน์มหาชาติ ต่างกันแต่เพียงว่า มิได้ใช้พระเทศน์ หากแต่ให้ฆราวาสผู้รู้เป็นผู้อ่านสวด และมีได้มุ่งเรื่องมหาชาติ แต่จะนำชาดกเรื่องต่าง ๆ หรือนิทานพื้นบ้านมาผูกเรื่องเป็นทำนองชาดก เพื่ออ่านสู่กันฟังตามประเพณีนิยมในสมัยโบราณที่พุทธศาสนิกชนมักไปประชุมบำเพ็ญกุศล และปฏิบัติธรรมร่วมกันที่วัดในวันอุโบสถ และวันนักขัตฤกษ์ต่างๆ ทางศาสนา เมื่อว่างจากการสวดมนต์ฟังเทศน์ก็สนทนาธรรมหรือเล่าเรื่องหรืออ่านหนังสือที่เกี่ยวกับศาสนาสู่กันฟังเพื่อให้เกิดความไพเราะ และเพลิดเพลินจึงได้พัฒนาการอ่านให้เป็นทำนองสวด ดังนั้น กลอนสวดจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กลอนวัด เพราะมีกำเนิดมาจากในวัด และเนื้อเรื่องก็มักจะเป็นคำสอนทางศาสนา นับได้ว่ากลอนสวดมีความใกล้ชิดกับคนไทยมาช้านาน อีกทั้งยังใช้ในการฝึกหัดให้เด็กอ่านออกเขียนได้อย่างคล่องแคล่ว แตกฉาน และยังสามารถจดจำได้รวดเร็ว เป็นเวลานาน เพราะนิทานสนุก และถ้อยคำสำนวนที่ผูกเป็นร้อยกรองอย่างไพเราะ อ่านง่ายด้วยใช้คำไทยเป็นพื้น ทั้งยังเป็นการชักจูงกลมเกลียวจิตใจให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ประพฤติดีปฏิบัติชอบตามหลักคำสั่งสอนในนิทานด้วย

- ภาพย้ง ๑๖ เรียกว่า ย้งโลมกัน ย้งนางนง พากย์ มหาเสนา
จากหนังสือสมุดไทยขาว เรื่อง สุวรรณกุมาร เล่มที่ ๕๗๘ หน้าปลายที่ ๕-๖

- ภาพย้งสุรางคนางค์ ๒๔ เรียกว่า ๒๔ (ตามจำนวนคำ) พิลิป โรทรคติ เป็นต้น
จากหนังสือสมุดไทยขาว เรื่อง สุวรรณกุมาร เล่มที่ ๕๗๘ หน้าปลายที่ ๗๔

การนิยมนำกลอนสวดมิได้มีเฉพาะถิ่นใดถิ่นหนึ่ง แต่จะมีอยู่ทั่ว ๆ ไปในทุกภูมิภาค และมีการใช้กันอย่างแพร่หลายในสมัยโบราณ สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ ทรงเล่าไว้ในตำนานเพลงยาวกลบทว่า “พระเจ้าทรงธรรมทรงพระราชดำริให้จัดประเพณีการอ่านหนังสือสวดให้เป็นประโยชน์แก่สัปบุรุษยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน เป็นต้นว่าให้มีพนักงานอ่านประจำวิหาร หรือศาลารายในพระอารามหลวง สำหรับสัปบุรุษจะได้ไปฟัง และฟังสนธิฐานต่อไปได้อีกชั้นหนึ่งว่าคงโปรดฯ ให้ขอแรงพวกกวีแต่งกาพย์ เรื่อง ขาดกต่าง ๆ เพิ่มเติมอีกเป็นอันมาก จนการแต่งหนังสือสวดเป็นประเพณีที่นิยมกันแพร่หลาย” ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนก็มีเนื้อความที่กล่าวถึงประเพณีการอ่านกลอนสวดว่าเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีมีการซ้อมสวดพระมหากาติคำหลวงกันหลาย ๆ สำหรับ เลือกลำสำหรับที่สวดดีเด่นเป็นสำหรับหลวงเข้าไปสวดถวายพระเจ้าอยู่หัวในพระวิหารใหญ่วัดพระศรีสรรเพชญ์ซึ่งตั้งอยู่ในพระราชวัง สำหรับนอกนั้นสวดเป็นบริวารอยู่ตามวิหารรายรอบ ๆ พระวิหารใหญ่ จึงเป็นที่มาของคำว่า ไ้อเอพิหารราย หรือ ไ้อเอวิหารรายตั้งแต่ครั้งนั้น

ครั้งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีการสวดมหากาติคำหลวง เพียงสำหรับเดียวในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อเป็นการสืบทอดพระราชประเพณี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้จัดนักเรียนโรงเรียนที่อ่านหนังสือกลอนสวดมาสวดตามศาลารายในบริเวณพระอุโบสถศาลาละ ๒ คน เรื่องที่สวดก็ให้สวดตามหนังสือที่เคยเรียน และเคยฝึกซ้อมทำนองสวดมา โดยจะได้รับพระราชทานเงินรางวัลวันละสลึงทุกคน ครั้งถึงปลายรัชกาลที่ ๕ ปรากฏว่าสวดกันแต่เฉพาะกาพย์พระชัยสุริยาแต่เพียงเรื่องเดียวเฉพาะในเทศกาลเข้าพรรษาเท่านั้น โดยสวดพรรษาละ ๓ ครั้ง คือ เข้าพรรษา

เดือน ๘ สวด ๓ วัน นับตั้งแต่วันขึ้น ๑ ค่ำ เดือนสิบ และออกพรรษา กลางเดือน ๑๑ สวด ๓ วัน นับตั้งแต่วันขึ้น ๑๔ ค่ำ จนถึงวันแรม ๑ ค่ำ ปัจจุบันประเพณีนี้ยังคงหลงเหลืออยู่ในบางท้องที่ เช่น ที่รอบพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในเทศกาลเข้าพรรษายังคงมีการจัดนักเรียนมาสวดสามัคคี นั้ดละสามวันเช่นเดิม โดยได้รับเบี้ยเลี้ยงจากทางราชการทุกคน ทุกวัน และที่วัดมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช ยังคงมีนักสวดไปสวดกลอนสวดตามศาลารายในบริเวณพระธาตุให้พุทธศาสนิกชนฟังระหว่างเข้าพรรษาทุก ๆ วันพระแปดค่ำ

ลักษณะเนื้อหาของวรรณคดีกาพย์กลอนสวดสามารถจัดแบ่งเนื้อหาได้เป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑. ประเภทประวัติศาสตร์และคติธรรมคำสั่งสอน
แต่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ ผูกเป็นเรื่องเล่าสั่งสอนคติธรรม และลักษณะที่เป็นสุภาษิต มีจำนวนรวมไม่มากนัก มักนำเนื้อหาส่วนใหญ่มาจากพระสูตรในพระไตรปิฎก ซึ่งผู้แต่งอาจจะระบุหรือไม่ระบุพระสูตรที่นำมาแต่งก็ได้ เช่น เรื่อง ตีрманนท (ตีрманนทสูตร) พระมาลัย (มาลัยสูตร) พระเจ้าเข้านิพพาน (นิพพานสูตร) เป็นต้น หรืออาจนำเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์มาจากตำนานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หรือ สถานที่สำคัญต่าง ๆ มาผูกเป็นเรื่องราว ได้แก่ ตำนานพระธาตุเมืองนคร ประวัติพระแก้วมรกต พระพุทธโฆษาไปลังกา และเฉลิมพระเกียรติเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการนำเนื้อหาจากตำนานการสร้างโลกในศาสนาฮินดู และความเชื่อพื้นบ้านมาผูกเรื่อง เช่น เรื่อง นางโกควดี เฉลิมไตรภพ สุภาษิตสอนหญิงชาย และแม่หม้ายสอนลูก เป็นต้น

๒. ประเภทชาดก กลอนสวดประเภทนี้มีการดำเนินเรื่องตามลักษณะของนิทานชาดก โดยเนื้อเรื่องมักมีแนวคิดเป็นคติสอนใจ และในการดำเนินเรื่อง ผู้

แต่งมักสอดแทรกคติธรรม และความคิดทางธรรมของ พระพุทธศาสนาไว้ในความคิดของตัวละครหรือแยกสอน ไว้ในขณะเล่าเรื่อง หรือเกริ่นนำ หรือทำวาทกรรม เป็นต้น กลอนสวดประเภทนี้บางเรื่องอาจไม่ได้มาจากชาดกจริง แต่ผู้แต่งมักอ้างว่าเป็นเรื่องในพระพุทธศาสนาหรือ พระพุทธเจ้าตรัสไว้นานแล้ว โดยมักจะยกย่องตัวละคร เอกฝ่ายชายให้เป็นพระโพธิสัตว์เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ให้ผู้ฟังเข้าใจว่าเป็นเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าจริง ด้วยเหตุดังกล่าว จึงทำให้กาพย์กลอนสวดประเภท ชาดกมีที่มาจาก ๓ แหล่ง คือ

๒.๑ มาจากนิบาตชาดก หมายถึง ชาดกที่เชื่อกันว่ามาจากพุทธวัจนะเป็นคาถาที่อยู่ในพระไตรปิฎก หมวดสุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ได้แก่เรื่อง มหาชาติ กัณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งมาจากมหานิบาตชาดก เรื่อง กุสราข มาจากกุสราขชาดก เรื่องพระยาฉันทันต์ มาจากฉันทันตชาดก เป็นต้น

๒.๒ มาจากชาดกนอกนิบาต หมายถึง ชาดก ๕๐ เรื่อง ที่เรียกว่าปัญญาสาชาดก ได้แก่ จันทสุริยคาร วรเนตรวรรณุช สรรพสิทธิ ศรีวิชัยชาดก และสังขัต เป็นต้น

๒.๓ มาจากจินตนาการและความคิดคำนึงของผู้แต่งเอง จึงแต่งเรื่องให้มีลักษณะคล้ายชาดก โดยใช้ชื่อให้เป็นชาดก หรือดำเนินเรื่องเลียนแบบชาดกโดยกำหนดให้ตัวละครเอกเป็นพระโพธิสัตว์ด้วยเช่นกัน มีเนื้อเรื่องประโลมโลกยกย่องจักรๆ วงศ์ๆ เช่น เป็นโอรสของเจ้าเมือง ส่วนใหญ่ชื่อเมืองก็จะซ้ำกับชื่อเมืองในชาดก หรืออาจเป็นบุตรของสามัญชนที่ต่ำต้อย ต้องต่อสู้ผจญภัยแล้วสุดท้ายก็ได้ชัยชนะได้ครองบ้านเมือง ได้อภิเษกกับเจ้าหญิงธิดาเจ้าเมืองอย่างมีความสุข เช่น เรื่อง วรรณคดีชาดก พัดดาชาดก ดาราวงศ์ สุวรรณกุมาร สมุทรโคดม อภัยทัต เป็นต้น

๓. ประเภทนิทานพื้นบ้าน และวรรณคดีเก่า กลอนสวดประเภทนี้อาจนำเนื้อเรื่องมาจากวรรณคดีที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยม หรือนิทานพื้นบ้านซึ่งเป็นเรื่องเล่าสู่กันฟังมาตั้งแต่สมัยโบราณ อาจมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสถานที่ต่างๆ บุคคลที่มีความสามารถ สัตว์บางชนิดหรือธรรมชาติโดยทั่วไป บางเรื่องอาจมีมูลความจริงที่ตรวจสอบได้ บางเรื่องก็ไม่อาจพิสูจน์หาคำตอบได้ แต่ก็ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และอาจให้ความรู้ความคิดในด้านต่างๆ แก่ผู้อ่าน นอกจากนี้ก็มักจะแฝงไว้ด้วยคติธรรมตามแก่นของพระพุทธศาสนาเพื่อปลูกฝังคุณธรรม และปฏิภาณไหวพริบให้แก่ผู้ฟัง วรรณคดีและนิทานพื้นบ้านของไทยมักจะมีแนวคิดของเรื่องตามความเชื่อที่ตกทอดกันมาคือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ธรรมะย่อมชนะอธรรมเสมอ และผู้ทำความดีเมื่อตายไปแล้วจะได้ไปเสวยสุขอยู่บนสวรรค์ ส่วนผู้ที่ทำความชั่วจะต้องไปทนทุกข์อยู่ในนรกอย่างแน่นอน เช่น เรื่องรามเกียรติ์ ไชยเชษฐา ปลาย่างทอง จำปาสีตัน ศรีธัญชัย และยอพระกลืน เป็นต้น

ธรรมเนียมนิยมในการแต่งกาพย์ (กลอนสวด) โดยทั่วไปมีวิธีการดำเนินเรื่องไม่แตกต่างจากวรรณคดีไทยประเภทอื่นๆ มักมีขึ้นตอนและองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกันดังนี้

ขึ้นตอนที่ ๑ มักเริ่มต้นด้วยบทไหว้ครู มีขนาดค่อนข้างสั้น กล่าวถึงพระคุณของพระรัตนตรัย บิดามารดา และครูบาอาจารย์เป็นสำคัญ นอกจากนี้อาจมีการไหว้เทพเจ้าต่างๆ ได้แก่ พระอินทร์ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม และเทพเจ้าอื่นๆ อีกบ้าง

ขึ้นตอนที่ ๒ ผู้แต่งจะเริ่มออกตัวอย่างอ่อนน้อม ถ่อมตนว่ายังมีความสามารถไม่มาก ยังไม่เชี่ยวชาญ อาจมีข้อบกพร่องในผลงานขอให้ปราชญ์ผู้รู้ช่วยแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นหรือให้อภัยในข้อบกพร่องของผู้แต่ง และบางครั้งผู้แต่งมักจะสั่งห้าม หรือแข่งผู้อ่านที่ดำเนินหรือว่า

กล่าวเย้ายัยข้อบกพร่องของผู้แต่งก็ได้

ขั้นตอนที่ ๓ กล่าวนำเข้าสู่เนื้อเรื่องโดยอาจสรุปแนวคิดสำคัญของเรื่องหรือกล่าวถึงที่มาของเค้าโครงเรื่องโดยอ้างเหตุการณ์ในสมัยพุทธกาล อ้างพุทธวจนะ หรืออ้างว่าเป็นนิทาน หรือเรื่องราวที่มีมาช้านานแล้ว เพื่อให้ผู้อ่านเกิดศรัทธา และเพื่อเป็นการเตรียมผู้ฟังให้ย้อนยุคกลับเข้าไปสู่เหตุการณ์ของเรื่อง

ขั้นตอนที่ ๔ จากนั้นจึงเสนอเนื้อเรื่องซึ่งมักผูกโครงเรื่องจากแนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรม โดยแทรกคติธรรมคำสั่งสอนให้ผู้อ่านโดยตรงด้วยการเปรียบเทียบจากพฤติกรรมของตัวละคร หรือเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่องขณะดำเนินเรื่อง ผู้แต่งอาจแทรกบทสนทนาหรืออรรถกถาเพื่อบอกถึงพฤติกรรมของตัวละครว่าเป็นเพราะเวรกรรมเมื่อปางก่อน พร้อมทั้งชักชวนให้ผู้อ่านหมั่นทำบุญ ทำกุศลเพื่อช่วยให้ตนเองพ้นจากบ่วงกรรมที่อาจเคยสร้างไว้

ขั้นตอนที่ ๕ สรุปจบเรื่อง ลักษณะการจบเรื่องของกาพย์ (กลอนสวด) จะแตกต่างกันไปตามลักษณะที่มาของเรื่องกล่าวคือ กลอนสวดที่มาจากชาดกมักจะสรุปลงท้ายเรื่องด้วยการประชุมชาดก โดยบอกที่มาของตัวละครแต่ละตัวว่าใครเป็นใครในสมัยพุทธกาล ถ้าเป็นเรื่องที่สอนคติธรรมหรือมาจากนิทานพื้นบ้านก็มักจะสรุปท้ายเรื่องด้วยการอบรมสั่งสอนผู้อ่านหรือผู้ฟังให้ตั้งมั่นอยู่ในศีลในธรรม เพื่อจะได้ไปสู่สวรรค์ หรือนิทานตามความปรารถนา

ขั้นตอนที่ ๖ เป็นขั้นตอนสุดท้ายของเรื่อง ซึ่งผู้แต่งมักจะบอกความปรารถนาของตนเองเมื่อสร้างผลงานสำเร็จ หรือในกรณีที่หนังสือที่คัดลอกต่อกันมากก็อาจเป็นความปรารถนาของผู้คัดลอกก็ได้ บางเรื่องอาจบอกชื่อ (ผู้แต่ง หรือผู้คัดลอก) วัน เดือน ปี ที่ทำผลงานสำเร็จ แล้วจึงบอกความปรารถนาว่าขอให้ได้พบพระศรีอริยเมตไตร ได้พบความสุขความปรารถนา ได้

ไปสู่นิพพาน หรือขอให้เกิดมาได้พบพระพุทธศาสนาทุกๆชาติ เป็นต้น

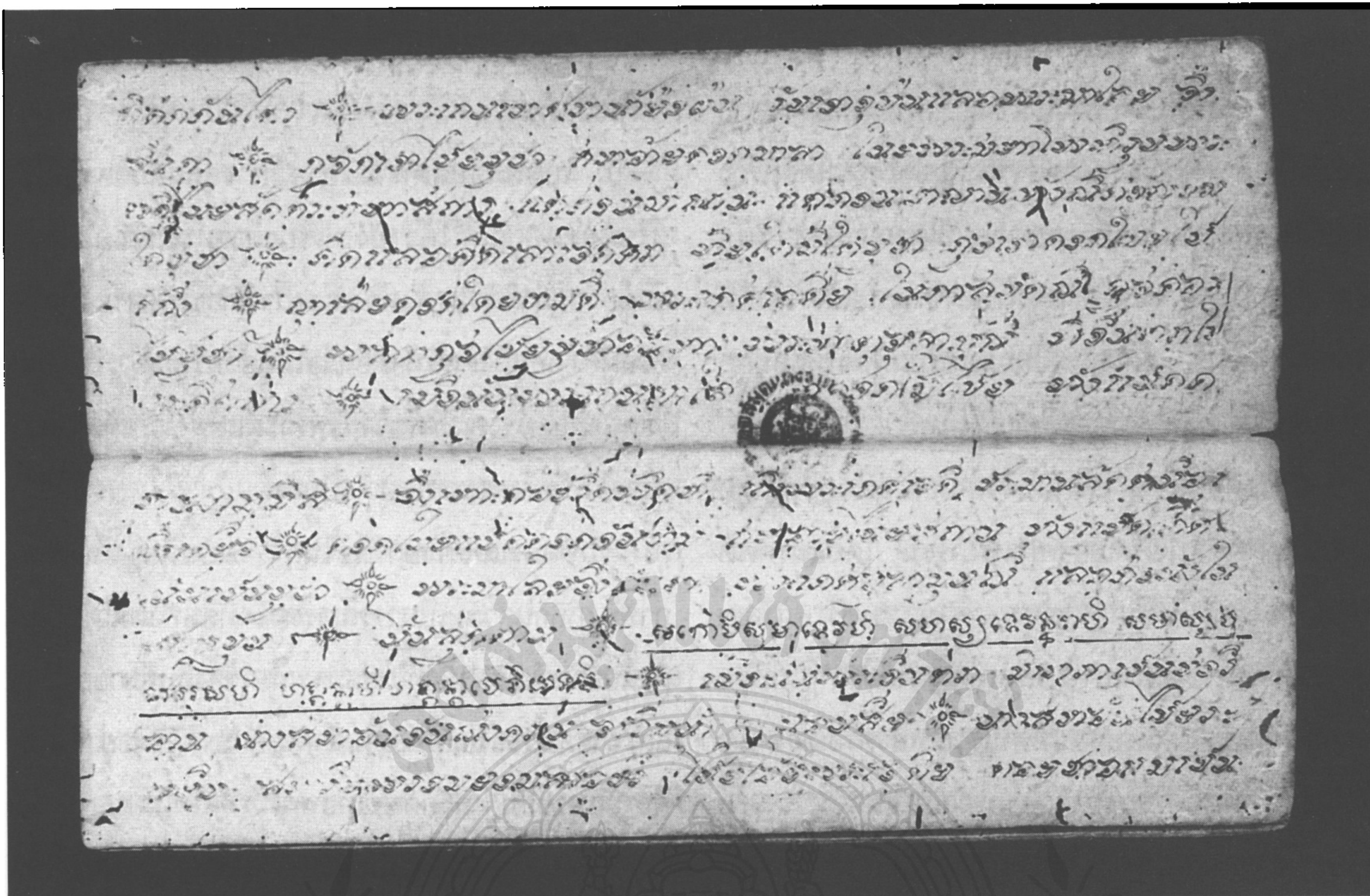
ในขั้นตอนสุดท้ายนี้อาจมีการออกตัวของผู้แต่ง หรือผู้คัดลอกอีกก็ได้ว่ายังไม่เชี่ยวชาญ ลายมือไม่สวย ขอผู้อ่านอย่าติติงใดๆ เลย และอาจมีคำขอร้องของผู้แต่ง หรือผู้คัดลอกก็ได้ต่อท้ายอีกว่าให้ผู้อ่านรักษา หรือหยิบใช้หนังสืออย่างระมัดระวัง เพราะผู้แต่ง หรือผู้คัดลอกสร้างไว้เพื่อสืบพระศาสนา เป็นต้น

อักษรและภาษาที่ใช้ในการจดบันทึก เนื่องจากกาพย์ (กลอนสวด) เป็นวรรณกรรมวัดที่สืบทอดมาช้านาน ดังนั้นอักษรและภาษาที่ใช้ย่อมจะเกี่ยวข้องกับที่มาของเรื่อง และอายุสมัยของเอกสารเป็นสำคัญ อักษรที่ใช้มีอยู่ ๒ ชนิด คือ อักษรขอม และอักษรไทย

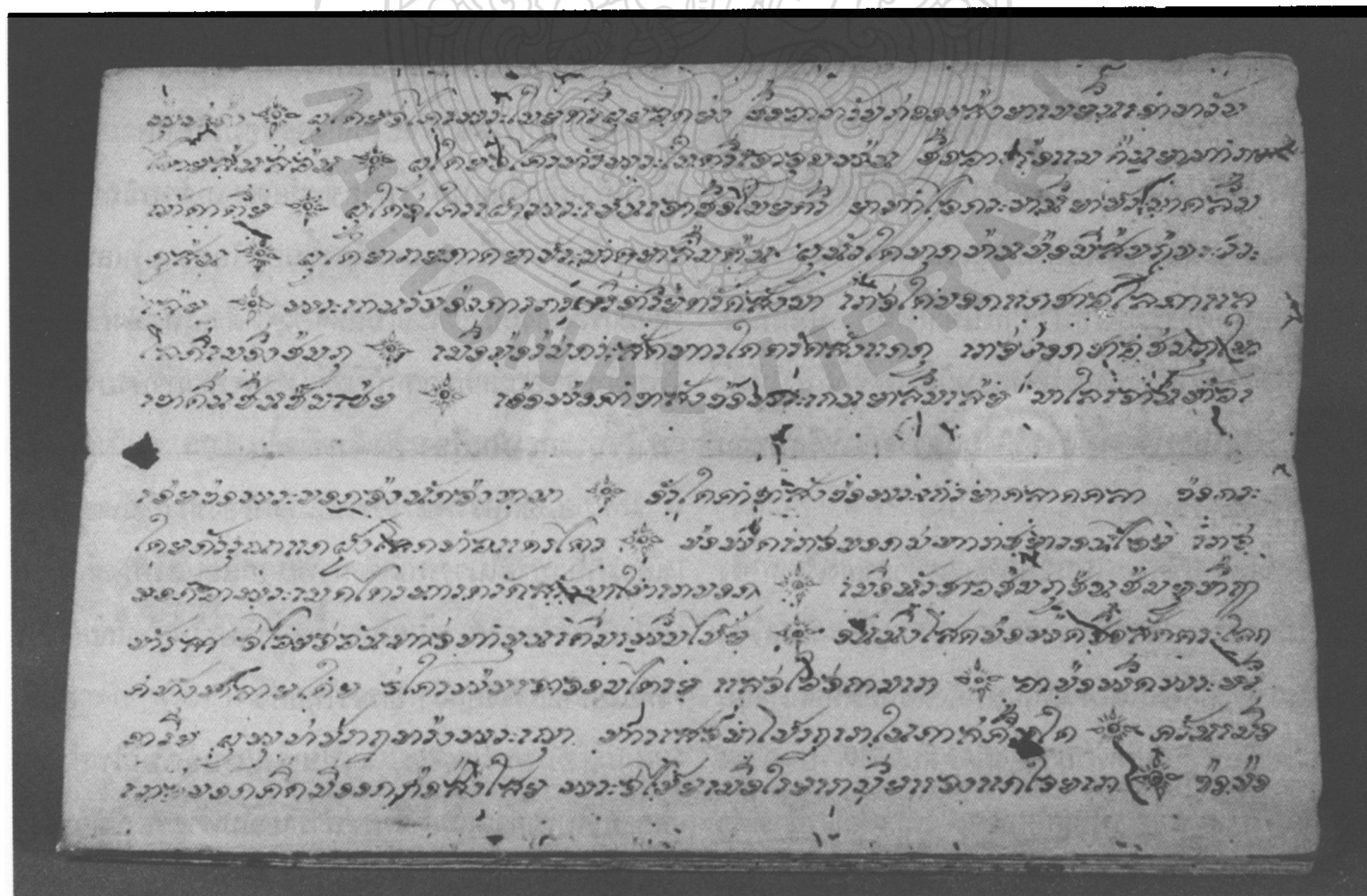
๑. อักษรขอม ถือเป็นอักษรขั้นสูง เป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ที่มักใช้กับภาษาบาลี เพื่อจดจารเรื่องราวทางศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ถ้ากาพย์ (กลอนสวด) เรื่องใดนำเนื้อหามาจากพระสูตรในพระไตรปิฎกแล้วส่วนที่เป็นคาถาภาษาบาลีอาจจะใช้อักษรขอมเขียนคาถาภาษาบาลีนำแล้วจึงแปล หรือขยายความด้วยอักษรไทย ภาษาไทย ทั้งนี้ ย่อมจะต้องขึ้นอยู่กับความรู้และความสามารถของผู้ประพันธ์เป็นสำคัญ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงพบอักษรขอมน้อยมาก ถ้าเทียบกับคาถาภาษาบาลีที่นำมาใช้ประกอบในเรื่อง ดังตัวอย่าง

๒. อักษรไทย ใช้จดบันทึกเรื่องราวทั้งภาษาไทยและภาษาบาลีในวรรณคดี กาพย์ (กลอนสวด) สามารถแบ่งอักษรไทยได้ ๒ ชนิด คือ อักษรไทย และอักษรไทยโบราณ ที่เรียกว่า อักษรไทยย่อ

อักษรไทยย่อ เป็นรูปแบบอักษรไทยสมัยอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีลักษณะเส้นฐานของรูปแบบอักษรเป็นดัวบรรจงตกแต่งสวยงาม โดยเขียนไ้ไปข้างหลัง มีการวัดปลายเส้นอักษรให้มี

- คาถาภาษาบาลี
จากหนังสือสมุดไทยขาว เรื่อง พระบาลย์ เลขที่ ๓๖๐ หน้าปลายที่ ๒๐-๒๑

- อักษรไทยย่อ
จากหนังสือสมุดไทยบางเรื่อง พระบาลย์ เลขที่ ๓๖๐ หน้าต้นที่ ๑๖-๑๗

ลักษณะคล้ายตัวอักษรขอม และสระที่นำมาใช้ประสม มักจะเขียนให้ติดต่อกับตัวพยัญชนะ อักษรวิธีที่ใช้ก็แตกต่างกันไปจากอักษรวิธีปัจจุบันดังตัวอย่าง

สำหรับอักษรวิธีที่ใช้ในอักษรไทยและอักษรไทยย่อ ส่วนใหญ่จะแตกต่างไปจากอักษรวิธีปัจจุบัน นอกจากนั้นความรู้และทักษะของผู้บันทึกก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตัวอักษรที่ใช้นั้นอ่านยากหรือง่ายด้วยเช่นกัน เพราะสมัยโบราณการจดบันทึกข้อความนิยมเขียนตามเสียงที่ได้ยิน จึงไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวเหมือนพจนานุกรมในสมัยปัจจุบันก็เพียงเพื่อสื่อเสียงที่ต้องการจะสื่อเท่านั้น ส่วนความหมายและความถูกต้องของคำต้องอาศัยจากบริบทรอบๆ คำนั้นมาช่วยในการพิจารณา

ปัจจุบันไม่มีการแต่งกาพย์ (กลอนสวด) เพื่อใช้อ่านสวดให้ผู้คนฟังอีกต่อไปแล้ว แม้แต่กาพย์ (กลอนสวด) เดิมที่เป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ก็คงเหลือเป็นเพียงรูปแบบของวรรณกรรมประเภทหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ และการพัฒนาการศึกษา ซึ่งส่งผลให้ผู้คนอ่านออกเขียนได้ทั่วหน้า ประเพณีการอ่านสวดหนังสือให้ผู้คนฟังจึงเกือบจะสูญหายไปแล้วกาพย์ (กลอนสวด) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของประเพณีการอ่านสวดจึงหมดประโยชน์ใช้สอยลงไปด้วย แม้จะได้มีการตีพิมพ์ออกเผยแพร่เป็นรูปแบบของเอกสารปัจจุบันแล้วก็ตาม

บรรณานุกรม

ก่องแก้ว วีระประจักษ์. "วิเคราะห์เปรียบเทียบต้นฉบับตัวเขียนวรรณกรรมสุนทรภู่". รายงานผลการวิจัยทุนอุดหนุนสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๙.

"_____". อักษรไทยสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๓๐, ๖ หน้า.

กุลนารี ราชปรีชา. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์ สุนันทภาพ". วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระราชพิธีเดือนสิบสองเดือน. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๐๕.

ฉันทโสภณ (นายฉันท ขำวิไล). ฉันทศาสตร์ เล่ม ๓ ตำราแต่งกาพย์ไทยและมคธ. พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๓๔.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. บันทึกสมาคมวรรณคดี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๖. (ที่ระลึกในงานปลงศพ นายเดช คงสายสินธุ์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส วันอาทิตย์ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๖.)

ตรีศิลป์ บุญขจร. "วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์." วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

ธวัช ปุณโณทก. *วรรณกรรมท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ :
โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕

นันทา ขุนภักดี. "การสวดโอ้เอ้วิหารราย และการสวด
คฤหัสถ์" *คัตววรรณกรรม*. (ชมรมศิษย์เก่าจารึกบัณฑิตวิทยาลัย
กลุ่มคัตววรรณกรรม ภาควิชาภาษาตะวันออก พิมพ์เผยแพร่ใน
โอกาสประชุมเชิงปฏิบัติการเสริมทักษะสอนภาษาไทยแนวคิด
วรรณกรรม) กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด,
พ.ศ. ๒๕๓๐.

"พระมาลัย" หอสมุดแห่งชาติ. *หนังสือสมุดไทยขาว*.
อักษรขอม-ไทยโบราณ ภาษาบาลี-ไทย. เล่มที่ ๓๖๐. ๕๒ หน้า. หมวดวรรณคดี.

ราตรี ผลาภิรมย์. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง สังข์ทอง."
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. แผนกวิชาภาษา
ไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. *สังข์ศิลป์ไชยกลอนสวด*.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๒.

*สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๑ (ก-
กลางเหล็ก)*. เรื่อง กลอนสวด, หน้า ๕๕๓-๕๕๖. ม.ป.ท. ม.ป.ป.

สุขสมาน ยอดแก้ว. "สุภมิต : การศึกษาเชิงวิเคราะห์."
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๔.

"สุวรรณกุมาร" หอสมุดแห่งชาติ. *หนังสือสมุดไทยขาว*.
อักษรไทย. ภาษาไทย. เล่มที่ ๕๓๘. ๑๓๖ หน้า.
หมวดวรรณคดี.

"สุวรรณกุมาร เล่ม ๑." หอสมุดแห่งชาติ. *หนังสือสมุด
ไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เล่มที่ ๕๓๖*.
๑๕๖ หน้า. หมวดวรรณคดี.